

Pedaqoji-psixoloji elmlər

UOT 37

L.Z.Allahverdiyeva
“Naxçıvan” Universiteti
lale.allahverdiyeva.81@bk.ru

MAGİSTRATURA SƏVİYYƏSİNDƏ TƏHSİL ALANLARIN ELMİ FƏALİYYƏT HAZIRLIĞINA VERİLƏN TƏLƏBLƏR

DOI: 10.30546/170899876.72.2.2024.019

Açar sözlər: magistratura səviyyəsi, elmi fəaliyyət, elmi-tədqiqat təcrübəsi, elmi-pedaqoji fəaliyyət, magistrlik dissertasiyası

Məqalədə magistratura səviyyəsində pedaqogika ixtisası üzrə təhsil alan magistrantların elmi fəaliyyət hazırlığına verilən tələblərdən bəhs edilir. Məqalədə magistratura səviyyəsində elmi fəaliyyətin tərkib hissələri olan elmi-tədqiqat təcrübəsi, elmi-pedaqoji fəaliyyət və magistrlik dissertasiyasının hazırlanması və müdafiəsini əhatə edən məlumatlar təhlilə cəlb edilmişdir. Elmi-tədqiqat təcrübəsinin məqsəd və vəzifələrini əsas götürərək magistrantın bilməli olduğu, bacarmalı olduğu və yiyələnməli olduğu kompetensiyalar müəyyən olunur.

Ali təhsil pilləsinin magistratura səviyyəsində pedaqogika ixtisası üzrə təhsil proqramının təhlili, magistrantların elmi-tədqiqat işlərinə dair mövcud elmi ədəbiyyatın təhlili nəticəsində gələcək pedaqoqlarda elmi-tədqiqat sahəsi üzrə formalaşması zəruri olan kompetensiyaları müəyyən etmək mümkün olur.

Л.З.Аллахвердиева

ТРЕБОВАНИЯ К НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПОДГОТОВКИ МАГИСТРАНТОВ

Ключевые слова: магистратура, научная деятельность, научно-исследовательский опыт, научно-педагогическая деятельность, магистерская диссертация

В статье в анализ включены научно-исследовательский опыт, научно-педагогическая деятельность, подготовка и защита магистерской диссертации, являющиеся составляющими научной деятельности на уровне магистратуры. Исходя из целей и задач научно-исследовательского опыта, определяются компетенции, которые магистрант должен знать, уметь освоить и освоить.

В результате анализа образовательной программы по специальности педагогика степени магистра высшего образования, существующей научной

литературы по научно-исследовательской работе магистрантов можно определить компетенции, которые необходимо формировать в области научных исследований будущих учителей.

L.Z.Allahverdieva

REQUIREMENTS FOR SCIENTIFIC ACTIVITIES FOR THE PREPARATION OF MASTER'S STUDENTS

Keywords: *master's degree, scientific activity, research experience, scientific and pedagogical activity, master's thesis*

The article includes in its analysis research experience, scientific and pedagogical activity, preparation and defense of a master's thesis, which are components of scientific activity at the master's level. Based on the goals and objectives of research experience, the competencies that a master's student should know, be able to master and master are determined.

As a result of the analysis of the educational program in the specialty of pedagogy of the master's degree of higher education, the existing scientific literature on the research work of master's students, it is possible to determine the competencies that need to be formed in the field of scientific research of future teachers.

Məlumdur ki, elmi-pedaqoji kadr hazırlığı ali təhsil pilləsinin ikinci səviyyəsi – magistratura ilə bağlıdır. Çoxpilləli ali təhsil sistemində magistratura ali təhsilin ikinci səviyyəsi olub müəyyən ixtisas üzrə sərbəst yaradıcılıq fəaliyyəti göstərə biləcək mütəxəssislərin hazırlanması məqsədi daşıyır. Magistrant həm elmi-tədqiqat, həm də pedaqoji prosesdə eyni dərəcədə səriştəli mütəxəssis kimi yetişdirilir.

Ali təhsilinin ikinci pilləsini, yəni magistraturanı bitirib magistr elmi adı və elmi dərəcəsi alan mütəxəssislər həm tədris işində, həm də elmi tədqiqat işində eyni dərəcədə yaradıcı fəaliyyət göstərən mütəxəssislər də elmi pedaqoji kadr hesab edilir.

“Magistr (lat. Magister - müəllim, usta) – bəzi ölkələrdə magistraturanı başa vurduqdan sonra tələbələrin əldə etdikləri ali ixtisas dərəcəsi, ilkin elmi dərəcədir. Magistratura – ali xüsusi təhsil səviyyəsi olaraq müəyyən ixtisas üzrə biliklərin dərinləşdirilməsinə xidmət edir.

R.Hüseynzadə tədqiqat əsərində magistr sözünün etimoloji təhlilini etmişdir. Onun fikrincə, “MAGİSTR” sözü latın mənşəli söz olub, “Müəllim”, “Mürəbbi”, “Rəhbər” mənalarını ifadə edir. Qədim Romada “Magistr” dərəcəsi mühüm vəzifə səlahiyyətləri olan şəxslərə verilirdi. Bizans imperatorluğunda isə bu ad yüksək məmur rütbəsi tituluna müvafiq idi. “Magistr” məfumu “Ustad” adının sinonimi, öz işinin mahir bilicisi, ustası kimi də qəbul edilir. Musiqi termini olan “Maestro” sözü də

“Magistr” sözündən meydana gəlmiş, musiqi sahəsinin bilicisi kimi başa düşülür.

Orta əsrlərdə ilk vaxtlar Avropada katolik ruhani-cəngavər orderinin başçısına “Magistr” deyilmişdir. Sonralar “Magistr” elmi dərəcə kimi universitetlərdə, daha sonrakı dövrlərdə nüfuzlu universitetlərin fəlsəfə fakültəsini bitirənlərə “Magistr” elmi dərəcəsi verilmişdir. XIX əsrdən başlayaraq Avropa ölkələrinin bir çoxunda bu ad fəlsəfə doktoru dərəcəsi ilə əvəz edilmişdir” [3, s.4].

Avropanın “Boloniya prosesinə” qoşulmuş ölkələri, o cümlədən Azərbaycan ümumi Avropa təhsil çərçivəsi yaratmaq məqsədilə magistr təhsil səviyyəsini daxil etmişlər. Magistr iki il peşə yönümündən asılı olaraq öncədən alınmış təhsili elmi cəhətdən dərinləşdirməyə və əlavə ixtisasa yiyələnməyə xidmət edə bilər. Bundan əlavə magistr dərəcəsi doktoranturada təhsili davam etdirmək üçün əsas şərt sayılır.

Magistr təhsilinin dördüncü semestrində elmi tədqiqat işləri həyata keçirilir. “Magistrant 30 kreditin toplanması nəzərdə tutulan bu semestrində elmi-tədqiqat təcrübəsi üçün 6 kredit, elmi-pedaqoji təcrübə üçün 6 kredit, magistrlik dissertasiyasının hazırlanması və müdafiəsi üçün 18 kredit toplamalıdır” [1].

Elmi-tədqiqat təcrübəsi magistr hazırlığı proqramlarının ayrılmaz tərkib hissəsidir və yerinə yetirilməsi zəruri olan tədris prosesidir.

“Tədqiqatçılıq fəaliyyəti tələbədə təşəbbüskarlıq, müstəqillik və yaradıcılıq qabiliyyətlərinin inkişafı üçün daha əlverişli şərait yaradır” [6, s.205].

Magistrantların elmi-tədqiqat təcrübəsinin əsas məqsədi təhsil proqramlarının mənimsənilməsi nəticəsində əldə edilmiş nəzəri biliklərlə, bu biliklərin elmi-tədqiqat fəaliyyəti zamanı tətbiqinin əsasını qoyan praktik fəaliyyətin əlaqəsini təmin etməkdir.

Elmi-tədqiqat təcrübəsi, həmçinin magistrantların elmi-tədqiqat aparmaq bacarıq və vərdişlərinə yiyələndirilməsi və bu sahədə peşə dünyagörüşü qazanmalarının təmin edilməsi məqsədi daşıyır.

Elmi-tədqiqat təcrübəsi, eyni zamanda elmi materialın toplanması, təhlili və ümumiləşdirilməsi, magistr dissertasiyasının hazırlanması üçün orijinal elmi ideya və təkliflərin verilməsi müstəqil elmi-tədqiqat aparmaq vərdişlərinə yiyələndirmək məqsədi daşıyır.

Elmi-tədqiqat təcrübəsinin təlim vəzifələrinə aşağıdakılar aid edilir:

- magistr proqramı fənlərinin öyrənilməsi prosesində qazanılmış bilik, bacarıq və vərdişlərin möhkəmləndirilməsi;
- müvafiq magistr proqramlarına daha çox uyğun gələn müasir elmi-tədqiqat metodologiya və metodlarına yiyələnmək;

- müstəqil elmi-tədqiqat fəaliyyəti bacarıq və vərdişlərinin təkmilləşdirilməsi;

- elmi və analitik fəaliyyət təcrübəsi qazanmaq, eləcə də alınmış nəticələri hesabatlar, nəşr materialları, təqdimatlar şəklində şərh etmək bacarıqlarına yiyələnmək;

- təhsil sahəsində müasir informasiya texnologiyalarına dair təsəvvürlərin formalaşdırılması;

- tələbələrin öz tədqiqatçılıq qabiliyyətlərini inkişaf etdirməsi;

- özünütəhsil və özünütəkmilləşdirmə vərdişlərinin formalaşdırılması.

Tədris prosesinin minimum təminatına dair tələblərə uyğun olaraq magistrantların yüksək keyfiyyətli hazırlanması üçün zəruri şərtlər aşağıdakılardır:

- universitetdə magistr hazırlığı profilinə uyğun olan doktorantura ixtisaslarının olması;

- təlimin profili üzrə məlumat bazalarının mövcudluğu;

- informasiya şəbəkələrinə çıxış.

N.F.Radionova və A.P.Tryapikinanın fikrincə, pedaqoji universitet məzununun əsas şəxsiyyət xüsusiyyəti ondadır ki, insanların maddi və mənəvi əməyinin nəticələrindən öz idrak və praktik fəaliyyətlərində istifadə etmək bacarığını xarakterizə edən təhsil əldə etməsidir [8, s.17].

Universitetdə tələbələrin elmi-tədqiqat işinin vahid sisteminin təşkili və saxlanmasının əsas məqsədi tələbələrin tədris prosesində təhsil proqramı və onlardan kənar metodları inkişaf etdirmək yolu ilə ali peşə təhsilli mütəxəssislərin hazırlığı səviyyəsində elmi, tədqiqat və yaradıcılıq işlərini yerinə yetirmək, onların yaradıcılığını, müstəqilliyini, öyrənmə və gələcək fəaliyyətlərində təşəbbüskarlığı inkişaf etdirmək üçün üsulları, bacarıqları yüksəltməkdir.

Magistratura səviyyəsində gələcək pedaqoqun elmi-tədqiqat hazırlığı magistratura proqramı üzrə tədris prosesinin gedişində həyata keçirilir və magistrantın elmi-tədqiqat kompetensiyasının inkişafı üçün əsas olur. Tədqiqat fəaliyyəti magistrlərin keyfiyyətli hazırlanmasında həlledici amildir.

Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən ali təhsil müəssisələrində magistratura üzrə təlim proqramı iki illik təhsil üçün nəzərdə tutulmuşdur. Magistratura səviyyəsində təhsil proqramı ali təhsil sisteminin psixoloji-pedaqoji problemlərini öyrənməyə, ali təhsil müəssisələrində pedaqoji və elmi-metodiki fəaliyyətə hazır olan mütəxəssislərin hazırlanmasına yönəlmişdir. Proqrama uyğun olaraq ali təhsil müəssisəsindəki tədris prosesi, onun təşkili, fərdi təhsil proqramı, magistrantların nailiyyətlərinin dinamikası, müəllim və magistrlər arasında qarşılıqlı əlaqənin xarakteri olan sistemli müstəqil tədqiqat işlərinin yerinə

yetirilməsinə cəlb edilməsini nəzərdə tutur. Bu proqram çərçivəsində tələbələr müxtəlif növ təcrübələrdən keçir, bu müddət ərzində müstəqil tədqiqat işləri aparır, bu işin nəticələrini magistr dissertasiyası şəklində təqdim edirlər.

İki illik magistr təhsil proqramının keçirilməsi nəticəsində magistratura səviyyəsində təhsil alan tələbə bu fəaliyyətlərə hazır olmalıdır:

- sahə üzrə geniş təhsil və dərin peşə ixtisası, təhsil və elmi-pedaqoji iş sahəsində tədqiqat fəaliyyətində bacarıq tələb edən müstəqil fəaliyyətə;
- doktoranturaya hazırlığa.

Magistrant tədqiqat məqsədlərini formalaşdırmağı, tədqiqatın planını tərtib etməyi, müasir texnologiyalardan istifadə etməklə biblioqrafik iş aparmağı, lazımi tədqiqat metodlarını seçməyi, mövcud olanları dəyişdirməyi və öz tədqiqatının vəzifələri əsasında yenilərini inkişaf etdirməyi, hesabatlar, tezislər, məqalələr, konfrans təqdimatları şəklində işin nəticələrini hazırlamağı və elmi tədqiqatların nəticələrini təqdim etməyi bacarmalıdır. Eyni zamanda, təcrübəçi magistrantların hazırlanması məntiqi tədqiqat fəaliyyətinin bilavasitə konkret təhsil müəssisəsinə “köçürülməsini” tələb edir. Bu da öz növbəsində magistrantların tədqiqat bacarıqlarına və elmi tədqiqatların təşkili, öz pedaqoji fəaliyyətinin layihələndirilməsi mədəniyyətinə yiyələnmək üçün universitetdə baş verən innovativ proseslərə daxil edilməsini nəzərdə tutur [7, s.96].

Magistratura səviyyəsinin ixtisas üzrə təhsil proqramına uyğun olaraq elmi-tədqiqat təcrübəsi dördüncü semestrə keçirilir və pedaqoji problemlərin elmi təhlilinə və onların aradan qaldırılması yollarına yönəlmiş tədqiqat proqramlarının hazırlanması məqsədi daşıyır. Bu növ təcrübədən keçərkən magistr dissertasiyasının yazılması ilə bağlı pedaqoji tədqiqat üçün mövzu seçən magistrant bir sıra seminarlarda iştirak edir. Bu iş zamanı elmi-tədqiqat proqramlarının işlənilib hazırlanması üzrə bacarıqlarını təkmilləşdirir:

- tədqiqat mövzusunun seçməyi;
- biblioqrafiya ilə işləməyi;
- tədqiqatın obyektini, predmetini, məqsəd və vəzifələrini, metodologiyasını və tədqiqat metodlarını müəyyən etməyi;
- elmi konsepsiyaları təhlil etmək, tədqiqat materiallarını emal etmək və o haqda danışmaq, təqdim etməyə dair təcrübəyə yiyələnmə.

Magistrlik dissertasiyası ikisəviyyəli təhsil proqramı üzrə hazırlığı başa vuran magistrantın yekun attestasiyasının formasıdır. Bu iş daxili birliyə malik olan və seçilmiş mövzunun işlənməsinin gedişatını və nəticələrini əks etdirən magistrantın tamamlanmış elmi işidir. Eyni zamanda, magistr dissertasiyası artıq məlum olan həllərin modelləşdirilməsinə əsaslanan və onun elmi səviyyəsi təlim proqramına uyğun gələn tədris və

tədqiqat işi kimi təsnif edilə bilər. Bu iş magistraturada bütün təhsil müddəti ərzində elmi rəhbərlə birlikdə həyata keçirilir və magistr hazırlığının keyfiyyətinin ayrılmaz göstəricisidir.

“Magistr dissertasiyası buraxılış işi olub, seçilmiş mövzuda olan problemin araşdırılmasını, gedişini, alınmış nəticələrin müzakirəsini bir sistemdə birləşdirən elmi tədqiqat işidir. Onun seçilmiş mövzusu aktual olub, müasir elm və texnikanın müvafiq səviyyəsinə və magistr dissertasiyasına olan tələblərə cavab verməlidir” [6, s.217].

Magistratura səviyyəsinin ixtisas üzrə təhsil proqramında elmi-tədqiqat təcrübəsi nəticəsində formalaşdırılması nəzərdə tutulan kompetensiyalar müəyyən edilmişdir. Elmi-tədqiqat təcrübəsinin məqsəd və vəzifələrini əsas götürərək magistr bilməlidir:

- “tədqiqat mövzusu seçməyi;
 - elmi-tədqiqat işi aparmağı;
 - toplanmış materialın təhlili və sistemləşdirilməsi prinsiplərini;
 - ixtisas sahələrinə uyğun elmi tədqiqatlar aparılmasının müxtəlif metodikalarını;
 - ədəbiyyat siyahısının tərtibi” [1].
- İxtisasın Təhsil proqramına əsasən magistr bacarmalıdır:
- “tədqiqat istiqamətinin aktuallığını əsaslandırmağı, qarşıya qoyulmuş vəzifələrin həlli üçün metod və vasitələri düzgün müəyyənləşdirməyi;
 - alınmış nəticələrin praktik əhəmiyyətini və onun tətbiqi imkanlarını müəyyənləşdirməyi;
 - elmi-tədqiqat işinin gələcəkdə davam etdirilməsi imkanlarını müəyyənləşdirməyi;
 - elmi nəşrləri xülasələndirmək və onlara rəy verməyi;
 - məntiq qanunlarına əsaslanaraq elmi diskussiyalar aparmağı” [1].
- Yiyələnməlidir:
- “ixtisas sahələri üzrə elmi-tədqiqat işinin təşkili və aparılması metodlarına;
 - alınmış nəticələrin işlənməsi və onlar üzərində müvafiq əməliyyatlar aparmaq qaydalarına;
 - yerinə yetirilmiş tədqiqat işinin müstəqil müdafiəsinə”.

Magistratura təhsil səviyyəsinin dördüncü semestrində dörd həftə ərzində 6 kredit əldə etməklə həyata keçirilən elmi-pedaqoji təcrübə universitetlərin pedaqoji fakültəsinin bazasında həyata keçirilir. Bu təcrübənin məqsədi pedaqoji fəaliyyətin elmi-metodiki məzmununu, pedaqoji prosesin elmi biliklərinin metodlarını mənimsəmək, pedaqoji ünsiyyətdə tərəfdaş kimi magistrantlarla əməkdaşlıqda peşəkar pedaqoji konsepsiyanın formalaşdırılmasıdır.

Elmi-pedaqoji təcrübə iki mərhələdən ibarətdir. Dörd həftə davam edən birinci mərhələ pedaqogika kafedrasının müəlliminin rəhbərliyi ilə həyata keçirilir.

Bu iş zamanı magistrələr:

- dərş saatlarından kənarda müxtəlif növ tələbə fəaliyyətinin təşkili və idarə edilməsi üçün strategiyalar hazırlamalı;
- pedaqogika kafedrasının kurikulumları ilə işləməli;
- ixtisasın təhsil proqramı və işçi kurikulumlar əsasında tematik planlaşdırma prinsipləri ilə tanış olmalı;
- seminarların keçirilməsinə müstəqil hazırlıq aparmalı: biblioqrafiya ilə işləməli, nəzəri mənbələri təhlil etməli, pedaqogika kafedrasının müəllimləri və təcrübə rəhbəri ilə məsləhətləşmələr aparmalı, elmi istiqamətlər üzrə kafedranın laboratoriyalarına və digər magistrantların dərslərində iştirak etməli.

Bundan əlavə, magistrantlar tədris təcrübəsi gündəliyinin köməyi ilə öz fəaliyyətlərini təhlil edirlər.

Dörd həftə davam edən elmi-pedaqoji təcrübənin ikinci mərhələsi magistrantları Pedaqoji fakültədə tədris işi və psixoloji-pedaqoji dəstək sistemi ilə tanış etmək məqsədi daşıyır. Təcrübədə iştirak edən magistrant öz yerini özü müəyyənləşdirir və fakültədə həyata keçirilən layihələrdə – “Tələbə Gənclər Təşkilatı”, “Teatr Studiyası”, “KVN”, “Beynəlxalq Öməkdaşlıq” layihələrində fəaliyyət göstərə bilər.

Təcrübənin gedişində magistrant təcrübə rəhbəri ilə fərdi məsləhətləşmələr aparır, pedaqoji təcrübə gündəliyində müvafiq qeydlər aparır, anketlər, sorğular tərtib edir, yaradıcı məhsullar hazırlayır.

Elmi və pedaqoji təcrübə keçmənin nəticələrinə əsasən magistrant hesabat sənədləri paketini təqdim edir. Buraya daxildir: tədris təcrübəsinin gündəliyi; metodiki materiallar (mikro tədqiqatların nəticələri, seminarların konturları, imtahanların məzmunu üçün nəzəri materialların biblioqrafiyası, layihə hesabatı, ssenarilər və s.); pedaqoji fəaliyyət şəraitində özünü-qiyətləndirmə üzrə diaqnostik materiallar.

Həmçinin ixtisasın Təhsil Proqramında qeyd olunan meyarlara əsasən magistrant elmi-tədqiqat təcrübəsini uğurla başa vurduqda aşağıdakı kompetensiyalara yiyələnmiş olacaqdır:

- “beynəlxalq arenada işləmək (ÜK-);
- yeni ideyalar irəli sürmək (ÜK-5);
- elmi-tədqiqat və pedaqoji işlərin təşkilində, kollektivin idarə olunmasında bacarıq və vərdislərə malik olmaq (ÜK-7);
- fundamental pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi, sosial pedaqogika və təhsil, monitorinq və qiymətləndirmə fənləri sahəsində dərin biliklərə əsaslanan yeni metodlardan istifadə etmək (PK-1);

- elmi-tədqiqat və elmi axtarışlar işini aparmaq (PK -3);
- öz elmi axtarışlarının nəticələrini təqdim etmək (PK-5);
- elektron kitabxanalardan, referativ jurnallardan, internetdən elmi-pedaqoji məlumatları əldə etmək (PK-8);
- kollektivlərin elmi-tədqiqat işlərinə rəhbərlik etmək (PK-13);
- innovativ yanaşma tələb edən mürəkkəb və gözlənilməz şəraitlərdə müstəqil şəkildə fəaliyyət göstərmək (PK-20)” [1].

Magistrlik dissertasiyası müəllifin nəzəri potensialını, müxtəlif anlayış və nəzəriyyələri şərh etmək bacarığını, təhlil edilən materialı yaradıcı şəkildə qavramaq bacarığını, sahəsi üzrə bilik dərəcəsini göstərmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Magistraturada təhsil alan gələcək pedaqoqların elmi-tədqiqat kompetensiyalarının formalaşmasına elmi-tədqiqat işlərindən əlavə, magistratura səviyyəsinin ixtisas üzrə təhsil proqramına daxil olan iki fənn bloku böyük təsir göstərir: humanitar fənlər və ixtisas (ixtisaslaşma) fənləri.

Humanitar fənlər bölümünə xarici dil, ali məktəb pedaqogikası, psixologiya, ali məktəbin müəyyən etdiyi fənlər daxil edilmişdir. İxtisas (ixtisaslaşma) fənləri blokunda isə pedaqogikanın müasir problemləri, pedaqogikanın tarixi və metodologiyası; ali məktəbin müəyyən etdiyi fənn; ixtisaslaşmaya ayrılan fənlər (Azərbaycanda pedaqoji fikir tarixi, müqayisəli pedaqogika, sosial pedaqogika, təhsili idarəetmənin əsasları, etnopedaqogika, təhsildə qiymətləndirə və monitorinq); seçmə fənlər (elmdə və təhsildə kompüter texnologiyası, Azərbaycanda pedaqoji elmin inkişafı, akademik liderlik, təhsilin sosial-iqtisadi hüquqi əsasları, pedaqoji texnologiyalar) təmsil olunur.

Magistratura səviyyəsinin ixtisas üzrə təhsil proqramına” [1] əsasən elmi-tədqiqat sahəsi üzrə kompetensiyalar ən yüksək ixtisaslı peşəkar fəaliyyət üçün dəyişməzdir və bunlara aşağıdakılar aiddir:

- real pedaqoji proseslərin və hadisələrin öyrənilməsində elmi-pedaqoji, təşkilati və metodik məsələlərin həllində pedaqoji və metodik üsullardan istifadə etmək;

- elm və texnikanın nailiyyətlərindən, qabaqcıl təcrübədən istifadə etməklə pedaqogika sahəsində aparılan elmi-tədqiqat işlərini təhlil etmək və nəticələri ümumiləşdirmək;

- konfranslar, seminarlar, simpoziumlar hazırlamaq və keçirmək;

- elmi nəşrlər hazırlamaq və redaktə etmək.

Peşə kompetensiyalarının məzmunu təhsilin real problemlərinin həlli zamanı yaranan vəzifələrin xüsusiyyətlərindən asılıdır. Magistratura səviyyəsində peşə kompetensiyalarının inkişafı dissertasiya üzərində işləmə prosesində baş verir, öyrənilən problemin elmi istiqaməti ilə məhdudlaşır. Bütün bu iki növ kompetensiyalar bir-biri ilə sıx bağlıdır.

Elmi-tədqiqat sahəsi üzrə kompetensiyalar təhsilin bütün səviyyələrindən keçməli olan təməl kompetensiyalardır. Onların üç əsas funksiyası var:

1. tələbələrə öyrənməyə kömək etmək;
2. peşə fəaliyyətində daha çevik olmaq, işə götürənlərin tələblərini operativ yerinə yetirmək;
3. real həyatda daha uğurlu olmağa kömək etmək.

Ali təhsil pilləsinin magistratura səviyyəsinin ixtisas üzrə təhsil proqramının təhlili, magistrantların elmi-tədqiqat işlərinə dair ədəbiyyatın təhlili nəticəsində gələcək pedaqoqlarda elmi-tədqiqat sahəsi üzrə formalaşması zəruri olan kompetensiyaları müəyyən etmək mümkün olur.

Bu tələblər ümummədəni və peşə kompetensiyaları vasitəsilə məzmun baxımından strukturlaşdırılmış kompetensiyaların dəyişməyən və dəyişən hissələri kimi təqdim edilə bilər. Ümummədəni kompetensiyalar ən yüksək ixtisaslı istənilən müasir peşəkar fəaliyyət üçün dəyişməzdir. Ümummədəni kompetensiyalar magistrantların tədqiqat mərkəzli təhsil sahəsində müəyyən bir peşə fəaliyyətinə hazırlığını əhatə edir.

Magistratura səviyyəsində gələcək pedaqoqun elmi-tədqiqat sahəsi üzrə kompetensiyalarının inkişafı hazırlığın elmi istiqaməti və tədqiq olunan elmi problem ilə məhdudlaşan dissertasiya üzərində elmi rəhbərlə birgə iş prosesində baş verir. Magistrant-pedaqoqların ali təhsilin magistratura səviyyəsində təhsilini bitirərkən əldə etdiyi elmi-tədqiqat sahəsi üzrə kompetensiyalarının sırasına aşağıdakıları da aid etmək olar:

- ali təhsilin nəzəriyyəsi və təcrübəsinin inkişafı üçün əhəmiyyətli olan biliklər əldə etmək və aktual elmi problemi inkişaf etdirmək kompetensiyası;

- müasir metodologiya və tədqiqat metodlarına malik olmaq, onları ali təhsil sahəsində tədqiqat məqsədləri üçün dəyişdirmək kompetensiyası;

- ali təhsilin müasirləşdirilməsi prosesləri nəzərə alınmaqla tədris fənlərinin məzmununu layihələndirmək və praktikada həyata keçirmək kompetensiyası;

- ali təhsilin problemlərinə dair materialları nəzərdən keçirmək və təhlil etmək kompetensiyaları.

Magistratura səviyyəsində gələcək pedaqoqların elmi-tədqiqat sahəsi üzrə formalaşması zəruri olan kompetensiyalarının komponentlərinin diaqnostik qiymətləndirilməsi məqsədilə magistrantın təhsil və tədqiqat fəaliyyətinin strukturunun təhlili aparılmalı, bu məqsədlə motivasiya, idrak, effektiv əməliyyat və refleksiv komponentlərin qarşılıqlı əlaqəsi təhlil edilməlidir. Magistrantda komponentlərin formalaşma əlamətləri bu şəkildə təzahür edə bilər:

- Motivasiya komponentində magistrant tədqiqat fəaliyyətinə təşəbbüs və fəal iştirak, mühüm elmi nəticələr əldə etməyə çalışır;
- Koqnitiv komponentdə mövzu üzrə biliklərinin olması, materialın başa düşülməsi, onu təhlil etmək bacarığı formalaşır;
- Effektiv əməliyyat komponentində peşəkar problemlərin həllində pedaqoji biliklərdən istifadə və təhsilin inkişafında real problemlərin həllində öz mövqeyini əks etdirmək, mübahisə etmək bacarığı formalaşır;
- Refleksiv komponentdə birgə işdə iştirakın dəyərinin adekvat özünü qiymətləndirməsi, öz davranışının korreksiyası; başqalarının fikirlərinə təsir etmək bacarığı yaranır;
- Şəxsi keyfiyyətlər komponentində elmi-tədqiqat sahəsi üzrə və peşəkar fəaliyyətdə təşəbbüskarlıq, məsuliyyət yaranır.

Nəticə

Ali təhsil pilləsinin magistratura səviyyəsinin ixtisas üzrə təhsil proqramının təhlili nəticəsində aydın olur ki, dövlət standartının əsas müddələrinə uyğun olaraq, bu təlim proqramı magistrantların təhsil fəaliyyətinin əsas növü kimi ümummədəni və peşə kompetensiyalarını əhatə edir, magistrantların sistemli elmi-tədqiqat fəaliyyətinə fəal cəlb edilməsini nəzərdə tutur. Həmin təhsil proqramını bitirdikdən sonra magistrant bu sahədə müstəqil peşəkar fəaliyyət və doktoranturada təhsilini davam etdirmə imkanları qazanır.

ƏDƏBİYYAT

1. Ali təhsil pilləsinin dövlət standartı. Magistratura səviyyəsinin ixtisas üzrə Təhsil Proqramı / Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin 1463 sayılı 31 avqust 2012-ci il tarixli Əmri / “Azərbaycan müəllimi” qəz., Bakı, 2012, 31 avqust, №34
2. *Hüseynzadə R., Əzizova Z., Əliyev S., Verdiyeva Ü.* Pedaqogika: Dərslik. Bakı: Mütərcim, 2021, 486 s.
3. *Hüseynzadə R.L.* Magistr dissertasiyası: Metodik vəsait. Bakı: Poliqrafiya mərkəzi, 2009, 104 s.
4. *Rüstəmov F.* Azərbaycan pedaqogikaşünaslığı. Bakı, 2016, 888 s.
5. *Rüstəmov F., Dadaşova T.* Ali məktəb pedaqogikası: Magistratura pilləsi üçün dərslik. Bakı: Nurlan, 2007, 568 s.
6. *Əkbərov V., Hüseynov A.* Bədən tərbiyəsi və idmanın inkişaf tarixinin sosial-metodoloji əsasları: Dərs vəsaiti. Bakı: Müəllim, 2023, 233 s.
7. *Бампакова И.С., Лебедева Л.И.* Организация научно-исследовательской деятельности магистрантов // Подготовка специалиста в области образования: Научно-организационные проблемы подготовки кадров высшей квалификации: Коллективная

- монография. СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2000, вып. IX, с.87-96
8. *Радионова Н.Ф., Тряпицына А.П.* Исследование проблем высшего педагогического образования как путь совершенствования многоуровневой подготовки специалиста в сфере образования // Подготовка специалиста в области образования: Научно исследовательская деятельность в совершенствовании профессиональной подготовки: Коллективная монография. СПб.: Издательство РГПУ им.А.И.Герцена, 1999. вып. VII, с.7-17
9. az.wikipedia.org/wiki/Magistr

Redaksiyaya daxil olub 01.03.24